

Григор'єва Христина Антонівна,
доцент кафедри аграрного, земельного
та екологічного права Національного
університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук

ЕНЕРГЕТИЧНА КООПЕРАЦІЯ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВЕ ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ

Мейнстрімом останнього десятиріччя у світі став розвиток альтернативної енергетики. Важливість пошуку нетрадиційних (невикопних) джерел енергії стала очевидною абсолютно усім. Однак кожна держава обирає свої власні інституційні, організаційні та протекційні правові моделі стимулювання розвитку альтернативної енергетики.

Щодо України можна говорити про суперечливу та неоднозначну політику відносно розвитку відновлюваної енергетики. Існування досить сприятливих правових вимог обумовили інвестиційний «бум» у сфері альтернативної енергетики протягом останніх кількох років. За короткий проміжок часу кількість збудованих, запланованих та зданих в експлуатацію об'єктів альтернативної енергетики значно зросла. Однак держава виявилася не готовою до такого потужного розвитку. Протекційне законодавство, яке було спроектоване у зовсім інших умовах, було покликане активно стимулювати обмежену кількість проектів, забезпечуючи їм високий «зелений» тариф та гарантуючи викуп такої енергії. Однак реальні умови стрімко змінилися, а законодавство залишалося статичним. Це є проявом гострого браку стратегічного мислення та низької обґрунтованості нормотворчих дій. Цілком законірно такий шлях призвів до катастрофічної невідповідності між трьома ключовими факторами: чинним законодавством з його суперпротекційними умовами, стрімко зростаючою кількістю об'єктів альтернативної енергетики та фактичними можливостями бюджету. Така невідповідність дуже швидко стала абсолютно критичною: заборгованість Гарантованого покупця перед виробниками альтернативної енергії за кілька місяців сягла позначки 16 млрд грн (відповідно до офіційної інформації ДП «Гарантований покупець» обсяг заборгованості станом на липень 2020 року).

Вихід з цієї кризи Міненергетики знайшло у максимально швидкій зміні законодавчих положень, спрямованих на суттєве зниження рівня протекційності галузі. Оперативно було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії». Це певним чином вирішило тактичні проблеми, однак нанесло значний удар по репутації країни та потягнуло обвал її інвестиційної привабливості. Така критична

непередбачуваність регуляторного середовища – це один з найбільш потужних негативних факторів, що відлякують інвесторів. Однак це вже відбулося, і необхідно розмірковувати над тим, що ж робити далі.

У таких умовах особливо важливо провести роботу над помилками, тобто чітко усвідомити, що ситуація, яка склалася, була «книжним прикладом» того, як не треба робити, а саме: відповідальні органи не відслідкували стрімкий підйом альтернативної енергетики, не зробили необхідних стратегічних розрахунків та упустили можливість вчасно та відносно безболісно (та без іміджевих втрат) корегувати законодавче поле з тим, щоб воно адекватно відповідало бюджетним можливостям, інтересам інвесторів та споживачів.

У контексті усвідомлення цього стратегічного прорахунку необхідно вже зараз особливо уважно розмірковувати над наслідками того, що сталося, а також над можливостями пом'якшення їх негативного впливу.

На нашу думку, слід відштовхуватися від кількох важливих методологічних положень. По-перше, це *сприйняття невідворотності енергетичного переходу*. Перехід до альтернативної енергетики вже став офіційно визначеною ціллю ЄС, який анонсував своєю метою створення «кліматично нейтральної Європи» до 2050 року. В інших розвинених країнах теж формуються плани максимального переходу на чисту енергію з урахуванням місцевих умов. Увесь світ нині має єдину глобальну стратегію – реалізацію ідеї сталого розвитку, яка проголосує вирішення енергетичних проблем людства саме у екологічно безпечному ключі. Цей потужний рух людської цивілізації до зміни парадигми енергетичних відносин є вже чітко усталеним трендом, а не певними ситуативними рішеннями. Саме тому Україні – її офіційній владі та суспільству – важливо усвідомити якомога скоріше, що енергетичне майбутнє планети та держави буде відмінним від того, до якого ми звикли, і що головне – до цього слід готуватися вже зараз.

По-друге, *тимчасовість статусу дотованої галузі*. Унаслідок активного технологічного розвитку альтернативна енергія поступово і невідворотно дешевшатиме, тоді як традиційна – навпаки, швидше за все, неухильно зростатиме в ціні. Ця тенденція має бути у полі зору нормотворця з тим, щоби він вчасно пристосовував законодавство до зміни об'єктивних умов та забезпечення адекватності нормативного поля реальним суспільним відносинам.

По-третє, із розвитком альтернативної енергетики докорінно *змінюватиметься і структура енергетичного ринку*, і його модель. Спочатку відбуватиметься децентралізаційний рух – його початок уже покладено, і ми наразі знаходимося на старті руйнації традиційної централізованої системи енергопостачання. Відповідно до чинного законодавства змінена сама модель енергоринку: від централізованої системи – до системи з багатьма учасниками. Ця тенденція посилюватиметься із розвитком альтернативної енергетики, оскільки поява нових об'єктів забезпечуватиме подальше збільшення

чисельності гравців енергетичного ринку та їх конкуренцію. Після фази активної децентралізації, на нашу думку, розпочнеться хвиля кооперації. На цьому етапі виробники альтернативної енергії почнуть активно об'єднуватися та акумулювати згенеровану енергію у спеціальних суб'єктів – агрегаторів – з метою консолідованого виходу на енергетичний ринок та розширення власних можливостей на ньому. Чому ми говоримо про те, що ці процеси будуть на основі кооперації? Тому що ця організаційно-правова модель є найбільш адекватною та гнучкою для обслуговування таких відносин: вона дозволяє зберігати окремим виробникам альтернативної енергії господарську автономію, але при цьому дозволяє їм скористатися тими можливостями, які доступні лише у великих об'єднаннях. На нашу думку, у цьому енергетичному напрямі кооперація в Україні може отримати новий імпульс, однак за умови підготовки законодавства до специфіки таких відносин.

По-четверте, *розвиток альтернативної енергетики тісно пов'язаний із місцевим розвитком*. Тобто рівень енергетичного забезпечення регіону буде корелювати із його економічним, демографічним, екологічним та іншим станом. У цьому аспекті надзвичайно важливо усвідомити роль місцевих жителів у розвитку альтернативної енергетики на їх території. На наш погляд, існує три можливі моделі поведінки населення у відносинах розвитку альтернативної енергетики:

а) *пасивна модель*, відповідно до якої супротиву з боку населення немає, однак і активних дій для розвитку цих відносин теж не спостерігається;

б) *опозиційна модель*, яку образно узагальнюють у зарубіжній літературі фразою «Net In My Back Yard» (англ. «де завжди, тільки не на моєму подвір'ї»). Ця позиція NIMBY є дуже поширеною в українському суспільстві, що формує потенційну проблему та потребує активних дій по її вирішенню (зокрема, шляхом посилення інформаційно-просвітницької кампанії);

в) *активна модель*, яка може втілюватися або в індивідуальних діях (встановленні у домогосподарстві генераторів альтернативної енергії, утворенні комерційних об'єктів альтернативної енергетики), або кооперативних діях. Утворення енергетичних кооперативів, на нашу думку є найбільш перспективною формою активної поведінки населення з метою розвитку енергетичного потенціалу своєї місцевості.

Зручність кооперативної організаційно-правової форми обумовлюється також тим, що вона є гнучкою та варіативною. Зокрема, вона може цілком органічно обслуговувати протилежні потреби абсолютно різних енергетичних об'єднань. Так, енергетичні кооперативи можуть бути: а) кооперативами виробників альтернативної енергії, б) кооперативами споживачів енергії, в) кооперативами, що обслуговують потреби виробників чи споживачів енергії, г) кооперативами – просьюмерами (тобто кооператив виступає

одночасно і виробником, і споживачем енергії); д) кооперативами – агрегаторами (тобто кооперативами, що накопичують енергію від окремих виробників) тощо.

На нашу думку, з урахуванням попередніх стратегічних упущень та управлінських помилок, наразі необхідно здійснити активу підготовчу роботу з метою повноцінної реалізації потужного потенціалу кооперативної організаційно-правової форми для ефективного функціонування енергетичних відносин в умовах розпочатого енергетичного переходу. Це, з одного боку, простимулює суспільство до активнішої участі у розвитку власного регіону та підвищення власного рівня життя; з іншого боку, це розвантажить державу від необхідності самостійно вирішувати усі проблеми, пов'язані з енергетичним переходом країни. Для цього, на нашу думку, слід здійснити глибинне оновлення чинного кооперативного законодавства, яке давно потребує ретельного перегляду та осучаснення. Однак це вже тема для окремого дослідження та наступних наукових розвідок.

Губань Радим Васильович,

професор кафедри правознавства
та галузевих юридичних дисциплін
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, доктор юридичних
наук, доцент;

Колеснікова Елеонора Петрівна,

старший викладач кафедри загальної фізики
та фізики твердого тіла Національного
технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Як досить слушно зауважує Ю. Разметаєва: «Правові цінності часто пов'язуються з поняттям правової культури та правосвідомості суспільства, в яких вони знаходять своє відображення. До цього можна додати і необхідність затвердження цінностей у правосвідомості окремої людини, оскільки саме на індивідуальному рівні формується повага до останніх, готовність їх відстоювати і захищати. Тому таке значення для запобігання і подолання деформацій правосвідомості набуває виховання ціннісного ставлення до права і його окремих проявів» [1, с. 83]. Як переконують дослідження психологів, закладення основних цінностей відбувається у шкільному віці. У зв'язку з цим необхідно приділяти належну увагу їх формуванню. Цікаво порівняти що знають про права людини українські школярі і, приміром, шведські. Ось що з цього приводу говорить координаторка